

ИЗВОД ИЗ СТУДИЈЕ ЗАШТИТЕ

ПРЕДЕЛА ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА „МУЧАЊ”

У складу са чланом 42. став 9. Закона о заштити природе („Службени гласник РС”, бр. 36/09, 88/10, 91/10-исправка, 14/16, 95/18-др. закон и 71/21), Министарство заштите животне средине објављује извод из студије заштите на основу кога ће заинтересована јавност моћи да идентификује у простору дефинисане границе и режиме заштите заштићеног подручја II категорије, као Предео изузетних одлика „Мучањ”.

Планина Мучањ се налази у југозападној Србији у оквиру планинског система Динарида или Динарске висе. Од планинског низа динарског правца пружања Јавор, Чемерница, Муртеница и Златибор, Мучањ је на северу од Чемернице, а на њега се даље на север надовезују кречњачке целине Чешља (Клеков врх 1.357 m) и Кукутница (1.382 m). Североисточно од Мучња је пространа долина Моравице у којој су градови Ивањица и Ариље. Западно непосредно на Мучањ наслања се клисура реке Рзав. Цео предео се у најопштијем смислу издваја и као ивањички крај.

Административно-територијално Предео изузетних одлика „Мучањ” припада Моравичком управном округу и простире се на територији општине Ивањица.

Захваљујући специфичној геолошкој грађи, педолошком покривачу, богатству воде, карактеристикама климе омогућен је опстанак разноврсног живог света. Иако планина Мучањ заузима релативно малу површину од око 1.715 ha, досадашњим истраживањима је утврђено присуство 222 биљна таксона што чини око 5% флоре Србије са 10 строго заштићених и 30 заштићених биљних врста. Међу њима свакако највећу пажњу треба поклонити рунолисту (*Leontopodium nivale* subsp. *alpinum*) који је описан у Црвеној књизи флоре Србије 1 - ишчезли и крајње угрожени таксони, али и другим врстама попут југословенског звончића (*Edraianthus jugoslavicus*), тамноцрвене калужђарке (*Epipactis atrorubens*), црепасте гладиоле (*Gladiolus imbricatus*), монашког пуцавца (*Heliosperma pusillum*) и тисе (*Taxus baccata*). Поред наведених врста, треба истаћи и присуство бројних врста орхидеја којих на овој планини има 14, што представља скоро 1/5 таксона из породице Orchidaceae које расту на територији Србије. Ботаничка вредност и конзервациони значај подручја Мучња огледа се првенствено у томе што је издвојен као IPA подручје (Important Plant Area) због присуства великог броја ретких, ендемичних и реликтних врста.

Повољни едафски, хидролошки и климатски услови и рељеф условили су богатство вегетације планине Мучањ. У највишим деловима планине и на платоу Мучња налазе се стенски одсеци и камењари, обрасли шумом и стенском вегетацијом, а на преосталом простору планине, испресецаном падинама и стрмим странама и увалама, образовала се мешовита шумска вегетација мозаичног распореда. На надморској висини између 875 и 1.534 m н.в. смењује се крајречна вегетација са брдском и планинском вегетацијом и представљена је шумом сиве јове (*Alnetum incanae*), шумом грабића (*Carpinetum orientalis calciolum*, шумом брезе и јасике (*Populo-Betuletum*), планинском шумом букве (*Fagetum montanum serbicum*), шумом букве, граба и племенитих лишћара (*Aceri-Carpini-Fagetum moesiace montanum*) и планинском шумом смрче (*Piceetum excelsae montanum serbicum*).

На планини Мучањ је евидентирано чак 15 различитих типова станишта од којих поједини уживају статус заштите на територији Србије у складу са националном и/или међународном регулативом. Врсте рунолист и југословенски звончић, као и сива јова и буква представљају едификаторске врсте типова станишта од приоритета за заштиту и то шуме сиве јове (*Alnus incana*) и планинске букве (*Fagus moesiaca*), брдско-планинска карбонатна сува стена југословенског звончаца (*Edraianthus jugoslavicus*) и брдско-

планинска карбонатна сува стена рунолиста (*Leontopodium alpinum*), у складу са Правилником о критеријумима за издвајање типова станишта, о типовима станишта, осетљивим, угроженим, ретким и за заштиту приоритетним типовима станишта и о мерама заштите за њихово очување („Службени гласник РС”, број 35/10).

Првим лихенолошким истраживањем на планини Мучањ констатовано је присуство 28 врста лишајева из 13 родова, међу којима се издвајају строго заштићене врсте (*Usnea longissima*, *Peltigera collina*) и заштићене врсте (*Evernia prunastri*, *Pseudevernia furfuracea*, представници рода *Usnea*).

Од представника фауне инсеката на планини Мучањ најзначајније је присуство лептира кавкаски жутаћ (*Colias caucasica balcanica*), мочварни шаренац (*Euphydryas aurinia*), шумски шаренац (*Euphydryas maturna*) и мнемозине (*Parnassius mnemosyne*).

Због израженог екосистемског диверзитета, не изненађује чињеница да Мучањ има богату фауну водоземаца и гмизаваца у односу на своју релативно малу површину. Забележено је присуство 9 врста водоземаца и 8 врста гмизаваца. Од евидентираних 17 врста, 12 врста су строго заштићене а две заштићене дивље врсте, док су три без статуса заштите, међу којима се посебно издваја планински мрмољак (*Ichthyosaura alpestris*).

На подручју планине Мучањ до сада је забележено присуство 59 врста птица, односно око 17% од укупног броја врста регистрованих у Србији. Основну вредност чини присуство гнездећих јединки врста са црвене листе птица Србије као што су сури орао (*Aquila chrysaetos*), змијар (*Circus gallicus*), белоглави суп (*Gyps fulvus*), обична белогуза (*Oenanthe oenanthe*) и грлица (*Streptopelia turtur*). Овај простор током сеоба користе и друге значајне врсте: еја мочварица (*Circus aeruginosus*), модроврана (*Coracias garrulus*) и сива ветрушка (*Falco vespertinus*).

Подручје Мучња истиче се по присуству различитих типова станишта као што су станишта са мешовитом шумском вегетацијом, ливадска, водена станишта, високи стенски одсеци и камењари. Из наведених разлога територију подручја стално или повремено насељавају различите врсте сисара, међу којима је забележено присуство 17 врста. Услед својих сезонских кретања може се регистровати повремено присуство мрког медведа (*Ursus arctos*). Присуство видре (*Lutra lutra*) забележено је на Пресечној реци.

Предео изузетних одлика „Мучањ” обухвата површину од 1.714 ha 80 a 23 m², од чега је у режиму заштите II степена 1.001 ha 32 a 21 m², и у режиму заштите III степена 713 ha 48 a 02 m².

Према Правилнику о критеријумима вредновања и поступку категоризације заштићених подручја („Службени гласник РС”, број 97/15), за Предео изузетних одлика „Мучањ”, утврђена је II (друга) категорија - Заштићено подручје покрајинског/регионалног односно великог значаја.

На подручју Предела изузетних одлика „Мучањ” издвојене су посебне просторне целине са режимима заштите II и III степена, у складу са природним и створеним вредностима, антропогеним утицајима, потребним мерама за спровођење заштите и очувања, као и могућностима коришћења и развоја.

Подручје под режимом заштите II степена заузима укупну површину од 1.001,32 ha (58,39% укупно заштићене површине) и налази се као једна локација унутар природног добра. Локалитет који се налази у овом режиму заштите означен је као „Мучањ”.

Подручје под режимом заштите III степена заузима укупну површину од 713,48 ha (41,61% укупно заштићене површине) и обухвата територију Предела изузетних одлика „Мучањ” која није под режимом заштите II степена.

Режим заштите II степена – „Активна заштита – спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним екосистемима великог научног и

практичног значаја и посебно вредним пределима и објектима геонаслеђа”, у складу са чланом 35. став 4. Закона о заштити природе и Уредбом о режимима заштите.

Да би се заштитиле темељне вредности на простору режима заштите II степена, поред забрана и ограничења прописаних одредбама Закона о заштити природе и Уредбе о режимима заштите, забрањује се, односно ограничава, следеће:

у режиму заштите II степена забрањује се:

- Промена намене пољопривредних и шумских површина;
- Промена структуре и пренамена земљишта које је дефинисано као ливада и пашњак;
- Пренамена површина на којима се налазе влажна станишта или извођење активности којима се оне исушују;
- Коришћење пољопривредног земљишта у непољопривредне сврхе;
- Градња стамбених, туристичких, угоститељских, викенд, привремених, монтажних и других објеката, осим стамбених, помоћних и економских објеката у оквиру постојећих сеоских и пољопривредних домаћинстава;
- Измена морфологије терена, односно извођење радова који би могли да униште или наруше геоморфолошке и хидролошке карактеристике подручја, као и станишта строго заштићених, ретких и угрожених биљних и животињских врста;
- Изградња јавних скијалишта и скијашке инфраструктуре (ски стазе, жичаре, гондоле, инсталације за осветљење или оснежавање и др.);
- Образовање депонија и изградња спалионице отпада;
- Експлоатација и истраживања минералних сировина,
- Изградња септичких јама пропусног типа и свако испуштање отпадних и осочних вода у водотоке и земљиште;
- Превођење вода и измена хидродинамичких карактеристика и режима потока и река, као и сви други радови и интервенције које могу негативно утицати на измену хидролошког режима подземних и површинских вода;
- Слободно испуштање отпадних и загађујућих вода у водотоке;
- Уништавање и сакупљање биљних и животињских врста које су обухваћене правилником којим се прописује проглашење и заштита строго заштићених и заштићених дивљих врста биљака, животиња и гљива, односно врста које се наводе у „црвеним књигама” и „црвеним листама” флоре и фауне;
- Сакупљање, брање или оштећивање лишајева у заштићеном подручју, било за комерцијалне или личне сврхе, осим у случајевима када је то одобрено у научно-истраживачке сврхе уз одговарајуће дозволе;
- Чиста сеча шума која није планирана као редован вид обнављања шума, осим у случајевима прописаним законом;
- Уношење нових врста патогена или инвазивних врста;
- Уклањање крајечне вегетације;
- Постављање, односно укуцавање табли и других обавештења на стаблима;
- Уништавање или оштећење гнезда птица;
- Уношење инвазивних и алохтоних врста флоре и фауне у природне екосистеме;
- Лов, осим у условима санитарног лова и научно-истраживачке сврхе;
- Хватање, убијање и свако узнемиравање строго заштићених дивљих врста флоре и фауне;
- Узнемиравање птица и других животиња у репродуктивном периоду;
- Паљење ватре ван места одређених за ту намену;
- Камповање испред улаза у пећину, испод окапина и у шуми;

- Све радње и активности којима се угрожава фауна риба и ремети њихов мрест, раст, исхрана и кретање;
- Изградња нових рибњака;
- Употреба металних кошева за хватање и чување рибе.

у режиму заштите II степена ограничава се:

- Активности на извођењу хитних и неопходних санационих шумских радова након акцидентних ситуација приликом ветролома, ветроизвала, пожара, каламитета инсеката и слично;
- Спровођење одговарајућих мера противпожарне и противерозионе заштите;
- Газдовање шумама и шумским земљиштима у складу са плановима и основама газдовања шумама, а којима се обезбеђује одржавање постојећих шумских екосистема, умерено повећање површина под шумским екосистемима и побољшање њиховог састава, структуре и здравственог стања, очување разноврсности и изворности дрвећа, жбуња и осталих биљних и животињских врста у шумским састојинама;
- Реконструкција, ревитализација и одржавање јавних путева;
- Реконструкција и одржавање/санација шумских путева предвиђених плановима и основама газдовања шумама;
- Изградња објеката за конвенционално гајење домаћих животиња и дивљачи;
- Активности везане за унапређење популација ретких и угрожених биљних и животињских врста;
- Контролисано сакупљање лековитог биља;
- Сакупљање гљива, дивље флоре и фауне;
- Праћење стања флоре и фауне;
- Спровођење активности у оквиру научноистраживачких радова и праћење природних процеса;
- Ловство на санитарни лов дивљачи, заштиту и унапређивање популација дивљачи у ловишту и мере на унапређивању станишта дивљачи, у складу са планским актима из области ловства;
- Испаша стоке, у циљу одржавања ливадских и полуливадских станишта;
- Кошење ливада и коришћење траве;
- Доградња и реконструкција економских објеката у функцији пољопривредне производње, као и за потребе пољопривредних газдинстава;
- Контролисана посета у образовне, рекреативне и општекултурне сврхе;
- Уређење простора за потребе рекреације, туризма, образовног и научног рада, планинарских активности и друго;
- Одржавање манифестација.

Режим заштите III степена – Проактивна заштита – спроводи се на заштићеном подручју или његовом делу са делимично измењеним и/или измењеним екосистемима, пределима и објектима геонаслеђа од научног и практичног значаја.

Да би се заштитиле темељне вредности на простору, у режиму заштите III степена, поред забрана и ограничења прописаних одредбама Закона о заштити природе и Уредбе о режимима заштите, забрањује се, односно ограничава, следеће:

у режиму заштите III степена забрањује се:

- Експлоатација и истраживање минералних сировина, земље и речних наноса, осим оних који су на основу прописане процедуре већ стекли право достављања под заштиту овог природног добра, као и контролисаног коришћења камена, глине и другог материјала, на традиционалан начин за потребе постојећих сеоских домаћинстава;
- Изградња викенд и туристичких објеката изван грађевинских подручја утврђених посебним планским и урбанистичким документима;
- Изградња већих смештајних капацитета (хотела и сл.);
- Све радње и активности којима се мења квалитет и квантитет воде у водотоцима;
- Регулација водотока-каптажних или регулационих радова у долини потока који могу негативно утицати на измену хидролошког режима подземних и површинских вода;
- Изградња септичких јама пропусног типа и свако испуштање отпадних и осочних вода у водоток и земљиште;
- Примарна прерада минералних сировина;
- Чиста сеча шума и крчење земљишта и обављање других радњи на местима и на начин који могу изазвати процесе јаке и експесивне водне ерозије;
- Образовање депонија, складиштење, одлагање и бацање смећа и отпадних материјала ван места одређених за ту намену, као и нерегулисано одлагање стајског ђубрета;
- Руковање отровним хемијским материјама и нафтним дериватима на начин који може проузроковати загађивање земљишта и вода;
- Све радње и активности којима се угрожава фауна риба и ремети њихов мрест, раст, исхрана и кретање;
- Уношење инвазивних врста;
- Одлагање/уношење лишћа/лисне масе, грађевине, остатака стабала и другог материјала у корита река и потока;
- Кресање лисника за сточну храну, сакупљање и одношење стеље, лисника и земљишта са површина под шумама;
- Постављање табли (обавештења, упозорења и сл.) на стаблима;
- Уклањање крајречне вегетације;
- Сакупљање, брање или оштећивање лишајева у заштићеном подручју, било за комерцијалне или личне сврхе, осим у случајевима када је то одобрено у научно-истраживачке сврхе уз одговарајуће дозволе;
- Уношења нових врста патогена или инвазивних врста;
- Јамарење као начин лова.

у режиму заштите III степена ограничава се:

- Изградња објеката у складу са актом о заштити, важећим прописима и планским документима;
- Уређење простора за потребе рекреације и туризма, образовног и научног рада, планинарских активности и друго;
- Каптирање извора, изградња водозавода, дубоких бушотина или издвојених објеката за потребе водоснабдевања појединачних домаћинстава;
- Изградња објеката за конвенционално гајење домаћих животиња и дивљачи;
- Формирање пољопривредних монокултура;
- Контролисана примена хемијских препарата у конвенционалној пољопривредној производњи;

- Коришћење хемијских и техничких средстава у пољопривреди у складу са потребама очувања биолошке разноврсности;
- Активности везане за унапређење популација ретких и угрожених биљних и животињских врста и спровођење мера активне заштите;
- Сакупљање гљива, дивље флоре и фауне, уз дозволе и сагласности надлежних институција;
- Одржавање постојећих пољопривредних монокултура;
- Лов – на потребе одржавања оптималне бројности и здравственог стања популација ловних врста;
- Одржавање постојеће *Via ferate* и видиковца, на станишту рунолиста;
- Испаша стоке на ливадама и пашњацима;
- Кошење ливада;
- Уређење пешачких, планинарских и бициклистичких стаза;
- Паљење ватре на отвореном простору, осим на местима одређеним за ту намену.

Сходно члану 42. став 4. Закона о заштити природе који се односи на садржај Студије и предлог управљача, Завод за заштиту природе Србије за управљача заштићеним подручјем Предео изузетних одлика „Мучањ” предлаже Туристичку организацију општине Ивањица, Миленка Кушића 47, Ивањица.